

Harminc

Avagy: Sunt lacrimae rerum

Harmincéves érettségi találkozó egy borongós vasárnap délelőttön. A régi épület ma is áll. Valamikor főreáliskolának hívták később gyakorlógimnáziummá avaszták és fölvette a Baross Gábor nevet. 1950-ben átkezesztették Móra Ferenc gimnáziummá, egy esztendő múlva pedig megszüntették. Helyét akkor egy gyorsírtelesen létrehozott építőipari technikum foglalta el. Az épület azóta is az építőipari oktatás szolgálatában áll. A gyors döntés ezek szerint nem bizonyult elhamarkodottnak. Ugyanakkor a megszüntetett „Baross” — és az egy évvel korábban, még 1949-ben szanalált „piar” — helyett később új gimnáziumok — Ságvári, Rózsa Ferenc, Tisza-parti — létesültek. Azokat is igényelte az élet. Ha most kéne újra dönteni, annyi időközbeni tapasztalat birtokában tán úgy határozoznánk, maradjon meg a régi, nagy hagyományú iskola, az új pedig kezdje új életét új épületben. Az újteremtés ne kapcsolódjék egybe hagyományrombolással... De hát: nem lehet kétszer belépni ugyan abba a folyóba az oktatásügyben sem.

1. 1950-ben érettségiztünk. Valaki kiszimatolta, hogy R. M. is ugyanebben az intézményben maturált, ráadásul pontosan negyven esztendővel előbb, ezerkilencszázötvenben. Adáról került ide. Ráakadtunk az ittlétét őrző régi anyakönyvre. Csodálatosképp nem hiányzott belőle az a lap sem, amely R. M. nacionaléját, érettségi osztályzatait rögzítette. R. M. a korabeli bejegyzés tanúsága szerint jó tanuló volt, osztályzatainak többsége „jés”, alig akadt egy-két „jó” kalkulus közöttük.

Ismerni kéne — vagy földegni — a korabeli körülményeket annak magyarázatául, mért is lelkesedtünk föl annyira az érettségi dátumok e már-már jubileumi egybeesésén. Tablónk felmondattal mindenesetre ezt a szöveget választottuk: „Előre R. M. útján”.

A tablót állítólag őrző a jogutód tanítézet. Hogy nem mutogatják a folyosón, a többi régi relikvia közt, meg tudom érteni. Mi mindenesetre akkor még egy hosszú táviratot is megeresztettünk Budapestre, az Akadémia utcába — ahol akkor az MDP Központi Vezetőségének székháza volt — amelyben minden jót kívántunk iskolánk egykori diákjának, érettségi vizsgájának negyven éves jubileuma alkalmából, újfent biztosítottuk, hogy az ő példája lelkesít bennünket, és hogy az ő útját kívánjuk járni. A távirat teljes szövege megjelent a korabeli Délmagyarországban — le se lehet-e tehát tagadni. Vagy harmincnyolc forintot fizettünk érte a főpostán, ami akkoriban borzasztóan nagy pénz volt (kettő hetvenért mérték a főmenny feldecijét és tizenkét forintért adtak egy liter „kocsisbort” zenedíjjal együtt a régi Hungáriában).

A táviratra nem érkezett válasz. Egyáltalán: senki, semmilyen módon nem reagált lelkes gesztusunkra. Leérettségiztünk. Megtartottuk a hagyományos bankettet, aztán 1950 júniusának egyik napsütéses délelőttjén kiléptünk az ÉLET-be, stílusosan, mondva, elindultunk R. M. útján, ahogy a tablónkon is megfogadtuk, s ahogy máson — nem lévén akkor — nem is mehettünk volna.

2. A felsőoktatásban ezerkilencszázötven volt a „nagy átörés” éve. Két osztályban, ötven-egynéhányan érettsé-

giztünk, közülük tán huszat vettek föl „első ugrásra” az orvosegyetemre. Szinte minden osztálytársam folytatta tanulmányait. Alig néhányan nem; őket vagy nem javasolta az ifjúsági szervezet, a DISZ, vagy pedig a felvételi vizsgán érte őket valamilyen malőr. Meglepetések persze itt is akadtak. A szélsőségség olykor szeszélyes szituációkat szült. Nem engedték például tovább tanulni a vidéki kocsmáros fiát, aki beilleszkedési szándékának számos — hihető — tanújelét adta. Az egyetemről ugyan eltanácsolták, a tanárképző főiskolára viszont azonnymódon felvették — el is végezte — azt az osztálytársunkat, akinek korábban három pap fivére is disszidált és aki maga is nap mint nap utalt önnön harcos katolicizmására. (Most derék általános iskolai tanár, népes családdal a Dunántúlon.)

Hárman meghaltak. Hárman disszidáltak. Közülük egytől méltatlan magatartás miatt időközben megvonták a magyar állampolgárságot, egy még soha sem volt itthon 56 óta. A harmadik pedig öt-évenként mindig pontosan megérkezik Párizsból, hogy újra elmondhassa: „Szia, öreg fiúk, szép volt, jó volt. Én most is magyarnak érzem magam. Az is vagyok.”

Az orvosok közt mindenféle akad: körzeti, intézeti. Osztályvezető — kórházban, tanácsnál — igazgató-főorvos, kutató. Számbelileg is az orvosok vannak többségben a harmincéves találkozóra eljötték közt. Sok a mérnök is. Néhányan egyetemen dolgoznak. S akad néhány tanár.

1950-ben érettségizett ötvenegynéhányunk közül egy diák-társunkból lett munkás, a szó nem teljes értelmében, de tulajdonképpen mégis. Egy kuláki fiúból, aki kellő mértékű társalással vállalta-játszotta annak idején a „hivatalosan megártított ellenség” kor rászorította szerepét. Ő prezentálta, amit nap mint nap megcáfoltunk. Nem volt könnyű szerep. Jól csinálta. Humorérzéknek sem híjával. Kitanulta az autószerelőséget. Volt „állami”, lett maszek. Próbálkozott a buszsofőrökéddel is. Humorérzék csak mostanára csappant meg, mikorra rőve ért volna. — Oda az egészség — mondogatja kesernyén. — Rökkantságiba készülök.

Betegeskedik az asszony is. Barátunk sokáig nagy vagány volt, nőben csinost, cselekményben a balhékat kedvelte. Most sétálgatnak kettesben a korzói alkonyatban. Sápadt az asszony, nem néz ki jól, de azért mosolyogni próbál, mikor mondja: — Minden meg van bocsátva... — És mennek tovább a Dugonics tér felé.

3. Egy kopaszodó fiú az életűmesélésben csak a kezdő mondatig jut el. Aztán elcsuklik a hangja. Pedig a postánál kötött ki, a szállítáznál, ahol nem éppen angyalok repdesnek az egyre nagyobb terheket küszködő és egyre akadózó, rosszul dotált gépezet felé. Néhányan elváltak. Később újra kezdtek. Gyerekevek, évszámok röpködnek a levegőben. A fiúk előtt kár volna titkolózni. Az egyik nagy késéssel érkezett trónörökös például egy párizsi kirándulásán fogant. Egy másik jöttét szavazás előzte meg, mert az ingadozó apukajelölte a nálánál fiatalabb feleség és a már meglévő két gyerek igérete-szavazata erősítette meg abban a hitében, hogy gondoskodnak a kicsiről, ha öt netán — közel az ötvenhez — valami baj érné.

Egyik tanárunk mondja: — Nagyobbik kislányom külföldre ment férjhez. Hát szóval... Nem örültem... Aztán a férje az ő kedvéért megtanult magyarul. Valóságos patrióta

lett belőle. Járatták az Élet és Irodalmat, a Kortársat, a Nagyvilágot, a Magyarországot... — Részleteket olvas fel a vej leveléből. Szabatos magyarságú mondatok. — Teljesen segítség nélkül írta. Nem engedi, hogy a felesége ilyenkor segítsen neki... Hallgatóságok csak: ilyen szavakat használ, ügyvédi munkaközösség... Na, mit szólnak hozzá?

4. M. mondja, miközben majdnem olyan kackiásan áll, mint harmincöt esztendeje: — Aztán hetvenen túl ráébred az ember arra, hogy az élet igazi értéke a nagyapóság... El is mondtam ezt mindjárt egy francia barátomnak. „Oui, monsieur” bólogatott. „És eközben meg kellett tanulni újra szeretni a nagymamát is”...

V.: — Nemrég töltöttem be a nyolcvanötöt. Emberi számítás szerint már nem lehet sok hátra. De nyugodtan megyek el, ha út az óra. Talán védtem, biztosan tévedtem. De soha nem hazudtam életemben. Senkinek nem okoztam tudatosan kárt. Én mindig segíteni akartam, mindenkinek.

Áll, most is szálfegyenesen a tanári asztalnál. S öklével időnként rádörög az asztalra, mint annak idején, amikor Petőfit, Aranyt, Adyt magyarázta. Amikor Vörösmartyt idézte: „Az emberfaj sárkányfog-vetemény”...

Zs.: — Nagyon nehéz dolgom volt mindig az életben. Mert munkát, felegyelmet követeltem mindenkitől. Aki pedig ezt követeli, annak... annak bizony...

5. Most az áll föl, akj harminc esztendő után most van itt először.

— Irtóztam tőle. Mert mindenki így csinálja... Mert így illik. Mert így szokták... Sokat töprengtem. Aztán rájöttem: az élet olyan, hogy a közhelyek is hordozhatnak emberséget, a szokvány is őrizhet fontost. — Zavart mozdulattal végigsimítja haját. — Úgy látszik, öregszem...

6. — Emlékszik még, tanár úr? A régi típusú, nyolc osztályos gimnázium első osztályában az első órán a tanár úr arról kezdett el beszélni, hogy aki nem kezd el most azonnal nagy elánnal tanulni a latin, arra szörnyű kínszenvedések várnak majd — nyolc esztendő múlva — az érettségénél.

— Emlékszik még, tanár úr? Nem voltam éppen kiváló latinista. De egyszer kezembe került a századforduló híres tárcaírójának, Tóth Bélának a „Szájruól szája” című könyve. Összegyűjtött benne egy csomó latin mondatot is. Közük ezt, a Vergiliustól idézettet, a szerinte is szinte lefordíthatatlant: Sunt lacrimae rerum. Ő így magyarázta: az élettelen dolgoknak is vannak könnyei. Még azt is megjegyeztem akkor, milyen nyelvtani szerkezetű a mondat... Egyszer egy latinórán aztán váratlanul felhangzott: „Sunt lacrimae rerum”. Még hallgattak az eminemsek, még nem ocsúdtak föl a „jó”-k, mikor én már odavágtam: „Gemitus obiectivus!” Csak bámult mindenki rám. Mintha csoda történt volna.

— Emlékszem. Csak hogy Tóth Béla nem pontos fordítást mellélt. A genitivus obiectivus ugyanis az objektum és a szubjektum viszonyából éppen azt fejezi ki, hogy... Hogy tehát az élettelen dolgok is fakaszthatnak könnyeket.

7. A másodemeleti osztályterem ablakából akkoriban épp ráláttunk a Széchenyi téri városháza toronyórájára. Lestük egyre a mutatók lusta járását, csöngetésre várva.

A torony időközben mintha hátrébb csúszott volna. S csak homályos folt most az óraszámplap is a lombhasadékok álcája mögött.

Sunt lacrimae rerum.

PAPP ZOLTÁN

Nagy a zsivaj, lárma...

Bömbölteti a szomszéd a rádióját — csak kibírható valahogy. Túrátja a motort a suttyó legény — kinővi a feltűnősködést egyhamar. Cölöpöznek egy utcával odább — csak befejezik egyszer. Fűrészgép sűvít, fék nyikorog, sziréna vijjog, rádió röcsög, tele az életünk ezerféle zajjal. Lassan már észre sem vesszük.

Egyszer vasárnap, kora reggel, az ásitthalmi erdőben meglestem a csöndet. Parányi volt, csak néhány másodperces, mert aztán belerikkantott az erdőzajok szünetében egy arra járó ember, s mintha tudta volna, hogy nem övé a szentségtörés büne, traktor fordult be a dűlőútra. Kész, ennyi! — mondaná egy filmes stábnak a rendező, s hozzátenné még: majd a végét kivágjuk. Ki hinné el ugyanis, hogy erdőszélen nagy a zsivaj, lárma...

*
„Tárgy: Ajánlat a munkavédelem fejlesztésének tervezésére. A 47/1979. MT. számú rendelet minden gazdálkodó szervezet számára előírja a munkavédelem fejlesztésének tervezését. Vállalatunk a jelentkező munkavédelmi tervezési feladatok megoldására készséggel felajánlja segítségét, a következő területeken: — zaj- és sugárvédelmi mérések, vizsgálatok, az elkészítés módjának kidolgozása... Szívesen vállaljuk, hogy megkeresésük alapján a fenti témákra:

1. Műszeres méréseket végzünk
2. Korszerűsítési javaslatot adunk
3. Elkészítjük a szükséges tervek.
Amennyiben további információkat tartanak igényt...” (Aláírás: a vállalat igazgatója.)

*
1978. novemberében a Szakszervezetek Országos Tanácsa az elmúlt 10—15 év munkavédelmi helyzetét tekintette át, s megállapította: az úgynevezett foglalkozási betegségek közül a halláskárosodás volt a legnagyobb növekedési ütem, a munkahelyi zajszint emelkedése tömegesen ható egészségkárosodáshoz, súlyosabb esetben gyógyíthatatlan nagyothalláshoz vezet.

A SZOT megállapításaira alapozva 1979-ben új előírásokat fogalmazott meg a Minisztertanács, új szabványok jelentek meg, melyek 1980. január elsején léptek életbe. A Magyar Népköztársaság MSZ 18152-79. számú szabványa a munkahelyen megengedett zajszintekről: „...zajos munkahelyen — a halláskárosodás megelőzésére — a dolgozókat érő zaj egyenértékű A-szintje nem haladhatja meg a 85 dB (AI) értéket, továbbá impulzusos zaj esetén nem haladhatja meg a 125 dB (AI) legnagyobb értékét sem.

— Kérem, magyarázza meg a szabványban szereplő szak kifejezéseket.

— A zaj egyenértékű A-szintjének a 8 órában mért, átlagolt zajszintet tekintjük, a dB a decibel mértékegysége, az AI pedig azt az értékelő szűrőt jelenti, amely a fülhöz hasonlóan viselkedik. Látható: a szabályozásban már vannak eredmények, most már csak a zajcsökkentésben kellene hasonló lépéseket tennünk.

*
A KSZV szegedi gyárában audiológiai vizsgálati rendszert alakítottak ki, évente egyszer a zajos munkahelyen dolgozókat, három évente mindenkit megvizsgálják. A felvétellel jelentkező munkások szűrése pedig lehetővé teszi azt is, hogy aki korábbi munkahelyén már zajos körülmények között dolgozott, és hallása

csökkent, azt a KSZV-ben már „zajszegény” munkahelyre irányíthatják.

Dr. Kiss Ferencné, az audiológiai laboratórium munkatársa:

— Nálunk a kollektív szerződésbe is belefoglaltuk a dolgozók egészségvédelmének szorgalmazását. Az üzemen belüli megelőzésben és hallásgondozásban a szegedi Orr-Fül-Gégeklinika szaktanácsaira és gyakorlati segítségére is támaszkodunk. Zajártalmaknak kitett dolgozóink zajcsökkentő hallásvédőt, vattát, fül dugót kapnak, tapasztalataink szerint aki rendszeresen használja a védőeszközöket, öt év alatt sem romlik a hallása. Aki viszont nem szívesen, tehát rendszerintelenül élnek a védekezés lehetőségével, azoknak egyéni érzékenységtől függően évente 5—10—15 decibellel is rosszabbodhat a hallásuk.

*
Részlet az egészségügy helyzetét felmérő Csongrád megyei népi ellenőrzési vizsgálat jelentéséből (1980. május):
„A vizsgált üzemeknél foglalkoztatott 37 ezer 604 munkás közül 5619-en (14,9 százalék) dolgoznak egészségre ártalmas munkakörülmények között... A tényezők között első helyen áll a zaj (57 százalék), amely az elmúlt időszakban azáltal is fokozott jelentőségű, hogy a nehéz fizikai munka gépesítése és a légszennyezés csökkentése sok helyen fokozott zajexpozíciót idézett elő... Az egyéni védőeszközök alkalmazására, a műszaki zajcsökkentésre tett intézkedést a Fémtechnikai Vállalatnál, a Szegedi Házgyárban, az NKFV algyői üzemenél, a Szegedi Ruhagyárban. Fontos szerepe van a dolgozók hallásgondozásának, audiometriás vizsgálatának a KSZV-nél, a HÓDIKÓT-nél, a HÓDGEP-nél, az Alföldi Porcelángyárban.”

*
A KSZV újszegedi szövőcsarnoka 1973-ban épült. A zajszint 105 decibel. A budapesti műszaki egyetem készítette vizsgálat szerint minden egy decibeles zajcsökkentés egymillió forintba került volna a tervezés időszakában. Van ugyanis olyan szövőgép, amelynek zajszintje 85 decibel, épp a megengedett. Az újszegedi szövődeben 23 ilyen „csöndes”, úgynevezett ragadókaros gép van. És 240 régi típusú.

— Mi ösztönzi hát a gyárakat arra, hogy a technológia révén csökkentse a zajt?

— Ha két „zajos” gyár egyformán fizet, a munkás oda megy dolgozni, ahol kisebb a zajhatás.

*
Zaj, hangzavar, lárma, zsivaj, zöreij, ricsaj, dübörgés; erős, átható, fűlsértő, harsány; vijjog, sípol, röcsög, csörög — kérem ki-ki folytassa a sort, ami a „hangos” oldal arnyalatait gyűjti össze. S vesse össze a „csendes” oldal sokkal kevesebb variációjával: halk, fojtott, suttyogó, gyenge, néma, szordinós; sűg, elhallul, hallgat...

„Aki a zajvédelemmel hivatásszerűen foglalkozik, a szakkönyveken kívül retorikai könyvet is tartson a keze ügyében” — summázta véleményét egy akusztikai kérdéssel foglalkozó szakember. Ő jól tudja ugyanis: a zajártalmak, kellemetlen hanghatások elleni védekezésben a technika kívül fontos szerephez jut a szó. A szó, a vitaköz, érvelő, meggyőző, figyelmeztető szó, amely arra int: az ember, ha nem küzd a zajártalmak ellen, merényletet követ el maga ellen.

PÁLFY KATALIN